וישב ג

א. „ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה גו׳״[1], ובפ׳ רש״י: „אחר הדברים האלה — לפי ש־הרגילה אותה ארורה[2] [אשת פוטיפר] את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא להם הקב״ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו[3] [כלומר[4], לפי שהיו כל דבריהם במה שאירע ליוסף עם אשת אדוניו, מה עשה הקב״ה, סבב סורחנם של אלו כדי שישובו מלהתעסק בו ולא יזכרו עוד ענין יוסף], ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם״.

והנה משמע שכוונת רש״י בפירושו היא לבאר ההמשך של פרשה זו (חלומות שר המשקים ושר האופים) לפרשה שלפני׳ (מעשה יוסף עם אשת פוטיפר), וכלשון הכתוב „אחר הדברים האלה״, שלשון זו מורה שהוא המשך למ״ש לפנ״ז[5]: ומבאר שני טעמים[6] על זה: א) שזה הי׳ לבטל הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף, ב) על ידי שר המשקים ושר האופים באה הרווחה ליוסף (כמסופר בפ׳ מקץ[7]).

ולכאורה תמוה, שהרי המשך הספורים בפרשיות אלו ברור ומפורש בפשוטו של מקרא (בריש פרשת מקץ[7]), שע״י שר המשקים באה הרווחה ליוסף הצדיק — ומה הכריח את רש״י לחדש, בפשוטו של מקרא, שהסיפור עם שר המשקים ושר האופים הי׳ כדי לבטל את הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף (ובפרט שכלל לא נזכר בקרא[8])?!

יש מפרשים[9], שמחמת הטעם הנ״ל, כדי „שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם״, „הי׳ ראוי להביא המעשה הזה בסמוך לחלום — אבל השתא הרי כבר היו י״ב חודש ב־משמר[10], ולפיכך צריך לומר טעם הרא־שון ג״כ״ [כדי לבטל הלעז תומ״י. ויש לומר, שזה שייך גם כן לשהייתם בבית האסורים י״ב חודש, כי כדי לבטל ול־

---

1) פרשתנו מ, א.

2) דיוק ל׳ רש״י „ארורה״ (ולא „מרשעת״) [וב־פרט שבב״ר כאן (פפ״ח, א) ליתא תואר זה, והיא הוספת רש״י] — י״ל, כי כבר פרש״י לעיל (לט, א) „מה זו (תמר) לשם שמים אף זו לשם שמים״, ולכן לא נק׳ „מרשעת״ אלא רק „ארורה״*, ע״ד לשון רש״י לעיל (ח״ש כד, לט) בנוגע לאלי׳עזר עבד אברהם „בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך״, שמוכח מזה שלשון „ארור״ מתאימה גם אם אין שם הנהגה רעה. ונת׳ בארוכה בההתועדות. ו־אכ״מ.

3) ראה גם ב״ר עה״פ (שם) — בשינוי לשון.

4) ל׳ ספר זכרון על פרש״י כאן.

5) ראה גם יפה תואר (השלם) לב״ר שם. באר יצחק על פרש״י כאן.

במשכיל לדוד כאן פי׳ שרש״י בא לתרץ מ״ש „אחר״ שפירושו „סמוך״ (כפרש״י לעיל לט, ז), „וביאר . . דמיד אירע דבר זה לפי כו׳״. אבל לכאו־רה א״כ הו״ל לרש״י לכתוב בפירוש „מיד״ (כלשון רש״י לעיל שם).

6) אבל אין הם שני פירושים, דא״כ הול״ל „ד״א״ (וכיו״ב), וממ״ש „ועוד״ מוכח שכוונתו דתר־ווייהו איתנהו בי׳.

7) מא, ט ואילך.

8) דבכתוב (לט, יד) נאמר רק „ותקרא לאנשי ביתה״, לא „בפי כולם״. אלא שבב״ר עה״פ שם (פפ״ז, ח) איתא „נתנה אותו בפיהם של כולם״.

9) גו״א ועוד כאן.

אבל מה שכ׳ צריכותא גם לטעם הב׳ לכאורה צע״ג, שהרי זה מפורש בקרא, כנ״ל בפנים.

10) לקמן מ, ד ובפרש״י.

*) וצע״ק מפרש״י פרשתנו לעיל עה״פ (לז, לג) „חי׳ רעה אכלתהו״.

השכיח את הלעז שהוציאה עליו „בפי כולם", היו צריכים „שיפנו אליהם" במשך זמן רב, י״ב חודשים[11].

אבל לכאורה אין ביאור זה מיישב עיקר התמי׳ בפרש״י כאן [נוסף לזה שצ״ע, אם קושי זה (למה היו במשמר י״ב חודש) הוא טעם מספיק ע״ד הפשט[12] להכריח דבר שלא נזכר בכתוב, שחטא שר האופים ושר המשקים בא לבטל הלעז כו׳]: הטעם ד„תבוא הרווחה לצדיק על ידיהם" הביא רש״י רק כטעם שני, בדרך טפל להטעם ד„לפי שהרגילה כו׳" („ועוד שתבוא הרווחה כו׳") — ותמוה ביותר, שהרי גם את״ל שיש הכרח בכתובים שהיתה כוונה נוספת בחטא שר האופים ושר המשקים (לבטל הלעז כו׳), למה שבק רש״י הטעם המבואר בפשוטו של מקרא („שתבוא הרווחה לצדיק כו׳") והביא כטעם הראשון (וה־עיקרי) „לפי שהרגילה כו׳"?

ב. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם:

בדרך כלל, מפרשים „אחר הדברים האלה" — „אחר המאורעות האלה", „דבר" מלשון „ענין"[13]. אבל בפרש״י מוכח, של־דעת רש״י עיקר פירוש „אחר הדברים" הוא — „אחר הדיבורים הללו", „דבר" מ־לשון דיבור:

בתחילת פרשת העקידה, עה״פ[14] „ויהי אחר הדברים האלה", מפרש רש״י — „יש מרבותינו אומרים אחר דבריו של שטן שהי׳ מקטרג כו׳ וי״א אחר דבריו של ישמעאל שהי׳ מתפאר כו׳", שמדיוק לשונו „אחר דבריו של שטן . . דבריו של ישמע־אל" מובן, שמפרש „אחר הדברים" מלשון דיבור[15] [היינו שמעשה העקידה הי׳ ב־המשך לדיבורים מיוחדים שלא נתפרשו להדיא בקרא[16]]; וכן אחרי מעשה העקי־דה, עה״פ[17] „ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם גו׳", פרש״י „בשובו מהר־המורי׳ הי׳ אברהם מהרהר ואומר אילו הי׳ בני שחוט כו׳ וזהו אחרי הדברים האלה הרהורי דברים שהיו ע״י העקידה", הרי מפורש בדבריו שמפרש „דברים" מלשון דיבור [שלכן מדייק „הי׳ אברהם מהרהר ואומר", ולא מספיק „מהרהר" בלבד].

ועפ״ז מבואר גם דיוק לשון רש״י בפ׳ לך[18] (בפעם הא׳ שהובא בקרא הלשון „אחר הדברים אלה") — „אחר הדברים האלה הי׳ דבר ה׳ אל אברם במחזה גו׳ אל תירא גו׳", שכתב בפירושו — „אחר הדב־רים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג

---

11) להעיר ממחז״ל (ברכות נח, א) שהמת משתכח מן הלב לאחר י״ב חודש. וראה רש״י שם ד״ה ככלי אובד, „סתם כלי לאחר י״ב חודש משתכח מן הלב".

12) דלכאורה ע״ד הפשט לא קשה למה עשה ה׳ ככה שיהיו במשמר י״ב חודש, שהרי זוהי דרכו של עולם כו׳ (ובפרט ש״ל שהי׳ צ״ל שהיית זמן עד שיכירו את יוסף עד כדי להגיד לו את חלומותיהם). ולהעיר מסיפור המגילה, שרואים שכל פרטי ה־מאורע היו ע״י השגחה העליונה מסבב הסיבות כו׳, ומ״מ ארך זמן רב מתחילת הסיפור עד להישועה כו׳. וכהנה רבות.

13) כל׳ רש״י לעיל לט, יט. וכן צריך לפרש בריבוי מקומות [כמו: היפלא מה׳ דבר (וירא יח, יד); אל תעשו דבר (שם יט, ח); עשית את הדבר הזה (שם כ, י); הדברים אשר עשה (ח״ש כד, סו). וכיו״ב בכ״מ].

14) וירא כב, א.

15) וההכרח לפרש כן ״ל מדלא כתיב „ויהי בעת ההיא" (ע״ד פרשתנו לח, א) שג״כ מורה על סמיכות (ראה רש״י שם), או „ויהי אחרי כן" וכיו״ב (ראה נזר הקודש הנסמן לקמן הערה 23) — ולכן מפרש שבזה משמיענו הכתוב שבא בהמשך לדיבורים כו׳.

16) ומ״ש „הדברים האלה" — ״ל עפמ״ש בגו״א שם, שזהו „כאילו כתיב בפירוש דברי השטן". ע״ש. וכן בגו״א לקמן שם כב, כ.

17) שם, כ.

18) טו, א.

את המלכים והי' דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם כו'" – דלכאורה הי' מספיק לומר "והי' דואג", ומהו שמוסיף רש"י "(דואג) ואומר"? אלא משום דס"ל, שכיון שנאמר "אחר הדברים האלה", עכצ"ל שהיו כאן דיבורים שבהמשך אלי־הם בא מאורע זה.

ועד"ז בפרשתנו לעיל, לאחרי שיוסף הופקד על בית פוטיפר, "ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף גו' ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה"[19], נאמר[20] "ויהי אחר הדברים ה־אלה ותשא אשת אדוניו את עיני' אל יוסף גו'", ופרש"י – "ויהי יוסף יפה תואר, כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מת־אבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב, מיד ותשא אשת אדוניו וגו', כל מקום[21] שנאמר אחר סמוך" – דגם כאן מדייק רש"י "אמר הקב"ה אביך מתאבל כו'".

ובפשטות כוונתו לפרש שני ענינים בטעם שהוסיף הכתוב "אחר הדברים ה־אלה" [אף שהמשך הענין מובן בפשטות, דכיון ש"ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה" לכן "ותשא אשת אדוניו את עיני' אל יוסף גו"]: א) מ"ש "אחר" – "סמוך", מלמדנו, שהסיפור עם אשת פוטיפר אירע מיד ל־אחרי שהתחיל לאכול ולשתות ולסלסל בשערו, "מיד ותשא אשת אדוניו וגו'", ב) ממ"ש "(אחר) הדברים האלה" למדים, שזה ש"ותשא אשת אדוניו גו'" בא בהמשך לדיבורים מיוחדים, "אמר הקב"ה אביך מתאבל גו'"[22].

19) לט, ו.

20) שם, ז.

21) וכ"ה בפרש"י לך שם.

22) ומ"ש "אחרי הדברים האלה" לקמן ר"פ ויחי (מח, א), לא הוצרך רש"י לפרש מה הם הדיבורים, כי הם מפורשים בקרא שם (מז, כט־לא).

ג. ע"פ כ"ז מתורץ בפשטות גם פרש"י דידן, דקשה לי' לרש"י מ"ש כאן "ויהי אחר הדברים האלה חטאו גו'" – הרי לא מצינו לעיל שום דיבורים שיש להם איזו שייכות לחטא שר המשקים ושר האופים? ולזה מפרש דכוונת הכתוב בהוסיפו "אחר הדברים האלה" [אף שבלאו הכי מובן ההמשך בין חלומות שר המשקים ושר ה־אופים להמסופר לפנ"ז] היא[23] להשמיענו שהיו כאן דיבורים שלא נתפרשו בכתוב – "שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו", ובהמשך לדיבורים אלה "הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו".

אלא שא"א לרש"י להסתפק בזה לחוד, דא"כ הי' משמע שרק זה הוא הטעם ש־סיבב הקב"ה הסיפור דשר המשקים ושר האופים, והרי בכתובים לקמן מפורש ש־חטא שר המשקים והאופים הביא לידי הרווחת יוסף – ולכן מוסיף רש"י "ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", דנוסף על ההמשך בין שני הסיפורים האלה ה־מרומז בלשון "אחר הדברים האלה" (שעל זה קאי פרש"י כאן), היתה גם כוונה (עיק־רית) "שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם".

ועפ"ז מובן ג"כ זה שרש"י הביא טעם זה כטעם שני, שאין זה מפני שהוא טפל (בכלל) לטעם הראשון, אלא לפי שרש"י קאי כאן על התיבות "אחר הדברים האלה", שבפירוש תיבות אלו, הרי העיקר הם הדיבורים שהיו לפנ"ז כו' ("הדברים האלה"), אף שבנוגע לכללות שני הסי־פורים, עיקר ההמשך בין שני הסיפורים הוא בטעם השני דוקא, שתבוא הרווחה וכו'.

ויש לומר, שאין כוונת רש"י בלשון "ועוד" שזהו ענין טפל, אלא שזהו לפי

23) ועד"ז פי' בנזר הקודש (השלם) לב"ר כאן.

שמפרש הטעמים על פי סדר הזמנים, כי לכל לראש פעל הסיפור דחטא שר המשקים והאופים לבטל הלעז, שזה נעשה תומ"י, ורק אח"כ — "ועוד" — הביא לידי הרווחת אותו צדיק, לאחרי שנתיים ימים כו'.

ד. מ"יינה של תורה" שבפירוש רש"י:

ידוע, שירידת יוסף למצרים היתה התחלה לגלות מצרים[24], שהיא השורש לכל הגליות, כמחז"ל[25] "כל המלכיות (גליות) נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל", וגאולתם של ישראל קשורה עם ביטול ה"מצירים" והגלות.

ובזה גופא יש, בכללות, שני ענינים: א) ביטול ה"מצירים" שלא יוכלו להצר ולהזיק את ישראל. ב) אתהכפא חשוכא לנהורא, שלא זו בלבד שאינם מצירים כו', אלא אדרבה, הם עצמם מסייעים בגאולתם של ישראל.

ויש לומר, שזהו התוכן הפנימי בשני הטעמים שבפירוש רש"י:

בשלב הראשון, הכוונה בחטא שר המשקים והאופים היתה כדי לבטל הלעז שהוציאה אותה ארורה על יוסף הצדיק, ביטול ה"מיצר" כו'; אבל עיקר הכוונה הוא בשלב השני הבא אח"כ — "ועוד" — כדי "שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", שעל ידי שרי פרעה גופא תבוא הרווחה וגאולה ליוסף הצדיק, עד שנעשה "משנה למלך".

(משיחות ש"פ וישב וש"פ מקץ תש"מ)

* * *

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר דרשת ר' ירמי' בר אבא במס' חולין[26] עה"פ[27] "ובגפן של־שה שריגים" (בחלומו של שר המשקים): "גפן אלו ישראל . . שלשה שריגים אלו ג' רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה, והיא[27] כפורחת[28] הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות . . עלתה נצה[27] הגיע זמנן של ישראל ליגאל . . הבשילו אשכלותי' ענבים[27] הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה . . א"ל ר' אבא לר' ירמי' בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו" (ולא כדרשות התנאים על פסוק זה שהובאו בגמ' שם לפנ"ז[29]).

ויש לדייק בסדר הענינים שבדרשת ר' ירמי', דלפי דרשתו נמצא, שקודם "הגיע זמנן של ישראל ליגאל" ורק אח"כ "הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה" — דלכאורה צ"ל בסדר הפוך, דתחלה צ"ל ביטול כחה של מצרים, ואח"כ אפ"ל ה־גאולה ממצרים?

גם צריך ביאור — למה הי' רב דורש כפי דרשת ר' ירמי' בר אבא, ולא כדרשות התנאים שלפנ"ז?

וביותר תמוה: ר' ירמי' בר אבא הי' תלמידו של רב*[29], וא"כ מהו הפירוש בדברי ר' אבא שרב "כוותך דריש להו" — לכאורה הול"ל איפכא, שהוא (ר' ירמי' בר אבא) כיוון לדעת רב (שהוא רבו) ודריש הני קראי כמותו.

ו. ויש לומר הביאור בזה:

---

24) ראה רש"י פרשתנו (לז, ב): סיבה ראשונה כו'. שם לז, יד: מעצה עמוקה כו'. ועוד.

25) ב"ר פט"ז, ד.

26) צב, א.

27) פרשתנו מ, י.

28) ראה הגהות הב"ח שם.

29) ולפנ"ז מביא גם דרשות כמה אמוראים רק על התיבות "ובגפן שלשה שריגים". וראה לקמן הערה 40.

*) ברכות כז, ריש ע"ב ("תלמיד חבר הוה").

מבואר במפרשים[30] הטעם שדרשו רז"ל פרטי החלום של שר המשקים על „מעלתם ועניינם ומאורעותיהם" של ישראל, „לפי שבאמת נסתבב מחלומו שנתגדל יוסף מזה, וזה הי' תחלת הסיבוב להורדת יש־ראל למצרים אח"כ והי' הכל ההכנה לה־גאולה הבאה אחריו, א"כ הי' החלום מרמז בענין ישראל".

והחילוק בין דרשות התנאים לדרשת ר' ירמי' בר אבא הוא, שהם דרשו הכתוב במעלות שונות של ישראל עצמם [ג' אבות, האמהות והשבטים: תורה, משה אהרן ומרים, סנהדרין וצדיקים שבכל דור ודור: ירושלים, מקדש מלך וכה"ג, פרחי כהונה ונסכים: תורה, באר עמוד ענן ומן, בכורים ונסכים], ואילו ר' ירמי' בר אבא „מפרש[30] לה לכולא מילתא בעיקר ענין גלות מצרים וגאולתה".

ועפ"ז י"ל, שבדרשתו בא ר' ירמי' בר אבא לרמז גם על העילוי הנפעל ע"י עבודת בנ"י בגלות, שהוא לא רק לבטל המיצר של גלות, אלא לפעול שהמצירים עצמם יהפכו לעוזרים ומסייעים את ישר־אל וגאולתם (כנ"ל ס"ד).

וי"ל שהם שני שלבים בזמן הגאולה עצמו, וכמבואר ברמב"ם[31] בנוגע לגאולה העתידה, דתחלת הגאולה קשורה עם מל־חמה, שהמלך המשיח „ילחום מלחמת ה'", ובתחלה ינצח „כל האומות שסביביו"[32] — ביטול המנגד, ואח"כ בא שלב נעלה יותר, „לתקן[33] העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר[34] כי אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא כולם בשם ה' גו'", עד ש„לא יהי' שם כו' ולא מלחמה כו'"[35].

ועפ"ז י"ל, שזהו התוכן הפנימי בזה ש„הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה", דזה שנמשל לשתיית יין דוקא הוא לפי שאינו ענין של עונש לחוד, אלא בזה נרמזת האתהפכא בעצם מציאותם, ע"ד „יין[36] המשכר . . תנו[37] שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו", שע"י „שתי'" זו נשכח רישו ויכול להתהפך מן הקצה אל הקצה, וכן בענייננו, ששתיית „כוס התרעלה" מרמזת על האתהפכא ד־מצרים.

וזהו שמקדים „הגיע זמנן של ישראל ליגאל" לפני „הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה" — כי בתחלה באה גאולתן של ישראל מגלות המלכיות (ע"י ביטול המיצר כו'); ואח"כ באים לשלב השני, שמלכיות עצמן מתהפכים (ע"י „לש־תות כוס התרעלה") — ע"ד שני הטעמים ברש"י (הנ"ל) על מעשה שר המשקים ושר האופים[38]: א) ביטול הלעז על יוסף, ב) שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם — שזה כולל לא רק יציאה ממאסר אלא שנעשה משנה למלך.

ז. עפ"ז יש לבאר הטעם שדרשה זו נאמרה ע"י ר' ירמי' בר אבא דוקא (ולא ע"י התנאים):

ידוע, שאצל התנאים לא היתה חשכת הגלות בתוקף, וכמחז"ל[39] „ותותר — בימי

30) עץ יוסף לע"י שם.

31) הל' מלכים ספי"א.

32) כ"ה בכת"י ודפוסי הרמב"ם שלא שלטה בהם בקורת הצנזור.

33) כ"ה בכת"י ודפוסים הנ"ל (לא „ויתקן"). ע"ש.

34) צפני' ג, ט.

35) לשון הרמב"ם שם ספי"ב (בסיום וחותם ספרו).

36) ל' התו"א ר"פ מקץ (לא, א). ע"ש באורך.

37) משלי לא, ו־ז.

38) אלא כיון שהרווחה בפועל באה ע"י שר המשקים, לכן בא הרמז לעילוי זה בחלומו דוקא.

39) רות ב, יד. שבת קיג, סע"ב. תו"א בהוספות קיז, ד.

רבי", שעד ימי רבי עדיין היו „שיריים" מהתגלות האלקות של זמן הבית [וי"ל שלכן דרשו התנאים בעיקר במעלותיהן של ישראל, בהיותם במצב של אור וגאולה, כנ"ל]:

משא"כ בימי האמוראים התחיל עיקר חושך הגלות, ולכן, דוקא ר' ירמי' בר אבא דריש הכתוב בענין של גלות וגאולת מצרים[40], ולאידך גיסא — דוקא בדרשתו מודגש העילוי הנפעל ע"י הירידה בגלות.

ויש לומר, שנרמז גם בשמו — ר' ירמי', מלשון מרירות, וקאי על מרירות הגלות[41].

וזהו שמסיים בגמ' „א"ל ר' אבא לר' ירמי' בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו":

עם היות ש„רב תנא הוא ופליג"[42], מ"מ, ענינו של רב הי' שהפיץ תורה בבבל דוקא[43] [שלכן נק' רב דוקא (ולא „רבי")], כמאמר[44] „כל רב מבבל וכל רבי מארץ ישראל", כי בבבל, מקום הגלות, חסר בגילוי אלקות (הנרמז באות יו"ד)[45] — ולכן גם רב דריש כר' ירמי' בר אבא דוקא[46].

ח. ויש לקשר כ"ז עם חג הגאולה די"ט כסלו (שחל ברוב השנים בשבוע דפ' וישב):

ידוע[47] שגאולת רבינו הזקן היתה בעת שאמר בתהלים הפסוק[48] „פדה בשלום נפשי", ומבואר בכ"מ[49] הפירוש בכתוב זה, שיש שני אופנים בפדי' — (א) ע"י מלחמה, שמנצח את האויב, (ב) פדי' בשלום, ובדרך מנוחה, כי „גם אויביו ישלים אתו"[50], וכמחז"ל[51] (בפירוש המשך הכתוב[48] „כי ברבים היו עמדי") שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונו של דוד.

והם שני הענינים הנ"ל — ביטול המנגד, ואח"כ — „שתבוא הרווחה לצדיק על ידי־הם".

(משיחת ש"פ וישב תשכ"ו)

---

40) ולהעיר, שגם לפי דרשות האמוראים בתחילת הסוגיא שם קאי בעניני גלות דוקא — „שלשה שרי גאים היוצאים מישראל כו'" (עשירים וקרובים למלכות. רש"י): „ג' שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל כו'".

אלא שבדרשת ר' ירמי' בר אבא „מפרש לה לכולא מילתא בעיקר ענין גלות מצרים וגאולתה", ולכן דריש רב כוותי' דוקא. וראה הערה 46.

41) ובקה"ר בתחילתו „ולמה נק' שמו ירמי' שבימיו נעשה ירושלים אירמיאה (חורבה. מת"כ)". ולהעיר ממחז"ל (ב"ב יד, ב) „ירמי' כולי' חורבנא". וראה ס' השיחות תש"ג (ריש ע' 140). לקו"ש חי"ח ע' 343 ואילך. ועוד.

42) עירובין נ, סע"ב. וש"נ.

43) וראה עירובין (ו, א. וש"נ) „רב בקעה מצא וגדר בה גדר". ועוד.

44) סדר תנאים ואמוראים בסופו. אגרת רב שרירא גאון, הועתק בערוך ערך אביי (וראה רשב"ם ב"ב נב, א ד"ה אבא בנוגע לרב). הקדמת ספר התיקונים כת"י, הובא ונתבאר ע"ד הקבלה בכתבי האריז"ל — בתחלת שער מאמרי רשב"י. עץ חיים שער י"ט פ"ג. ונת' ע"ד החסידות בתו"א שם.

45) ראה תו"א שם.

46) וזהו דיוק לשון ר' אבא „רב . . כוותך דריש להו". דאף שרב תנא כו' (כנ"ל), מ"מ דריש כתלמידו (שבדרגת אמוראים), „כוותך" דוקא.

47) כמ"ש אדה"ז באגרתו הידועה (נדפסה בס' אגרות קודש שלו סי' לח־לט).

48) תהלים נה, יט.

49) ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר הזקן (מאמרי אדה"ז — הקצרים ע' רטז), לאדמו"ר האמצעי (בשע"ת שלו ח"א) פי"א (נה, ד ואילך. וראה שם נא, ג), ועוד.

50) משלי טז, ז.

51) ירושלמי סוטה פ"א סה"ח.